

L o k a l h i s t o r i e m i d t i N o r d s j æ l l a n d

Bestyrelsen for Arbejdsmændenes Fagforening for Gadevang og Omegn, stiftet allerede i maj 1897. Fra venstre øverst Einar Larsen, Svend Larsen, Orla Lund, Ejgil Frandsen, klokker Herman Jensen, nederst Emil Jørgensen, Laurits Olsen og måske Laurits Rasmussen, Nødebo. Måske fra 50-års jubilæum i 1947.

Beretninger om Gadevang – en arbejderby Fra tiderne før byboerne flyttede til

Læs om opvækst og liv i Gadevang i første halvdel af 1900-årene, fortalt en menneskealder senere, og om tiderne længere bagud.

Husk Lokalhistorisk aften på Kulsviergården onsdag d. 18. marts. Se bagsiden
Og læs arkivforeningens regnskab for 2008 på side 19

Dette er Lokalhistorisk Nyt nr. 2, marts 2009, 6. årgang, fra

**Lokalarkivet for
Alsønderup-Tjæreby Sogne**
i Hillerød Kommune

- Et arkiv for almindelige menneskers historie –

Sponsorstøtte i 2009.

Ved redaktionen afslutning den 23. februar 2009 har arkivet med tak modtaget sponsorstøtte fra følgende

Entreprenørfirmaet Brødrene Jørgensen I/S, Frederiksværksgade 168, 3400 Hillerød.
Tlf. 4821 0428. Mobil 2146 2804 (Henrik Jørgensen). Mobil 2146 2805 (Steen Jørgensen), Fax 4821 0458

Dines Jørgensen & Co. A/S. Rådgivende Ingeniører F.R.I., Kirsebærallé 9-11, Ullerød, 3400 Hillerød. Tlf. 48 26 06 66. E-mail: dj@dj-co.dk - www.dj-co.dk

Thorkild Jørgensen VVS Aps., Aut. VVS-installatør, Ryagergårdsvej 3, Annisse, 3200 Helsingør. Tlf. 48 79 13 60, mobil 20 11 85 57.

Joan & Ole Starks Gårdbutik. Harløsevej 164, Harløse, 3400 Hillerød. Tlf. 4824 6361.

Ullerød SuperBrugs. Midt i Lokalarkivets medlemskreds. Frederiksværksgade 119, Ullerød, 3400 Hillerød. Tlf. 4826 0289.

Hallum Electric, Aut. El-installatør, Tulstrup Have 9, Tulstrup, 3400 Hillerød, Tlf. 4828 78 13.

Mobil 22 90 78 13, www.hallumelectric.dk E-mail: fh@hallumelectric.dk

P.M. Belægning, Brolægnings-, flise- og anlægsarbejder v/ Palle Madsen, Ravnsbjergvej 16, Nejede, 3400 Hillerød. Tlf. 48 28 69 44, biltlf. 23 25 05 06, fax 48 28 69 53,

Kontorland A/S - Alt Til Kontoret. Industrivænget 15, 3400 Hillerød. Tlf. 48 25 36 66.
www.kontorland.dk

Tulstrup Kompost v/ Sv. Simonsen, Nejedevej 20 A, Tulstrup, 3400 Hillerød, tlf. 4828 6091

Støtteforeningen for Alsønderup Sogn

Hillerød Grafisk Aps., Huginsvej 6 E, 3400 Hillerød, Tlf. 4826 0249,
www.hillerodgrafisk.dk

Nordtag A/S v/ direktør Jørgen Simonsen, Mestervangen 7, 3220 Græsted.
Tlf. 48 36 36 36, fax 48 36 36 30, www.nordtag.dk

Dette magasin: Fotobearbejdelse: Lissi Carlsen og Henrik Wittchen, Tekst: Ole Blåkilde. Illustrationerne er udlånt af Kirsten Jensen, Esbønderup, og Thomas og Alice Olsen, Ullerød. Der er tilstræbt illustrationer, som os bekendt ikke før er offentliggjort.

Alle lånte fotos er kopierede til nye negativer og arkivregistrerede i Alsønderup-Tjæreby arkivets datasystem. Originale fotos afleveres til ejerne. I arkivet kan de registrerede kopier af fotos fra Gadevang altid hentes frem, f.eks. under data-søgeordet "Gadevang", og ses og bruges i nye kopier, af hvem som måtte være interesseret. Fotokvaliteten vil være stort set som originalerne.

Om fotos af ens forfædre. I de fleste familier findes der nogle fotografier af forældre og bedsteforældre, men slet ikke nok til alle efterkommere. De få fotos spredes i den næste generation - også geografisk. Pludselig er der så en del, som ikke ved, hvordan nogen af deres 8 oldeforældre og 16 tipoldeforældre så ud, og de ved ikke, hvilke fjernere slægtninge, som kan have fotos af dem. De kunne så få kopi af de fotos på det lokalhistoriske arkiv for Alsønderup-Tjæreby, hvis du og andre altså havde lånt arkivet dine portrætfotos af din familie til affotografering og registrering. Tænk over det - det kan også blive dine børnebørn og oldebørns situation, at de søger efter deres forfædres ansigtstræk - og har arkivet her fotos af dem, så ved vi nok også noget mere om dem.

Gadevang, en arbejder - og husmandsby

Gadevang kaldte man oprindeligt Gadehusene. Som navnet siger, var det huse, og netop ikke bøndergårde. Gadevang var aldrig en landsby med bøndergårde som økonomisk basis, der gav løsarbejde til husmænd med for lidt jord og til jordløse arbejdere. Førhen inddeltes bebyggelser på landet i 1) gårde, 2) huse med jord og 3) huse uden jord. I Gadevang var der kun huse med og uden jord, ingen gårde. På huse uden jord var beboerne lønarbejdere. Husmænd med få tønder land sandet jord kunne sjældent forsørge en familie. De måtte have arbejde eller bierhverv ved siden af. Derfor var Gadevang langt op i tiden præget af fattigdom og nøjsomhed, men også af opfindsomhed for at finde på noget for at tjene til livets ophold. Vi vil her bl.a. gengive mundtlige beretninger fra et par af dem, som boede i Gadevang i sidste del af denne periode, men også se lidt længere tilbage i tiden.

En opvækst i nøjsomhed

Kirsten Jensen blev født i 1935 i Gadevang i huset "Elverhøj". Hendes far hed Emil Jørgensen. Farmoderen boede endnu i Gadevang, da Kirsten var barn. Emil Jørgensen var arbejdsmand og var på teglværk om sommeren, først på teglværket i Ullerød, senere på Hillerød Teglværk på Frydenborgvej. Her fik han i sine senere år varigt arbejde som brænder i treholdsskift på teglværkets ovn. Men i mange år var han om vinteren skovarbejder i godsejer Axel Jarls skove til Strødam, som Axel Jarl havde arvet i 1917 efter sin faster, Tietgens enke. Det meste af Strødams store jordtilliggende var skov.

Kirstens far, Emil Jørgensen, ved teglværkets tørrelader. Bemærk den særlige trillebør til teglværksbrug. På den kørte teglværksarbejderne de tunge, våde, formpresede lersten ud og satte dem til tørre i laderne. Når de var tørre, blev de på samme måde kørt ind og stablet til brænding i ringovnen. Lerstenene skulle lufttørres og måtte ikke blive frostsprængte.. Derfor var teglværksarbejde sommersæsonarbejde.

Kirstens mor, Agnes, var fra Fodby i Sydsjælland, hvor hendes forældre bestyrede telefoncentralen. Hun var barn, da der endnu opstod epidemier af børnelammelse, og hun blev ramt som stor pige. Hun fik livsvarige mén af det og var bevægelseshæmmet af lammelser i sin venstre arm. Det hindrede hende i udearbejde. Der var også begrænsninger i, hvad hun magtede hjemme. Men hun kunne sy, ikke kun familiens tøj, men også som hjemmesyerske for en fabrik, og hun fik derved en mindre erhvervsindtægt.

Som arbejdsmand var Kirstens far, som så mange andre i Gadevang, medlem af Dansk Arbejdsmandsforbund. En selvstændig afdeling for Gadevang så tidligt som i 1897 viser, at et meget stort et antal af mændene i Gadevang dengang var ufaglærte arbejdere, og det havde ikke ændret sig i Kirstens fars tid. Emil Jørgensen kom også ind i bestyrelsen for afdelingen i Gadevang, og han fik overdraget regnskabet og, da Agnes ikke var udearbejdende, kontrolstedet.

Alle arbejdsløse medlemmer skulle dagligt møde på kontrolstedet mellem kl. 9 og 10, hvor Agnes krydsede dem af som ledige. Om fredagen fik de den tids beskedne arbejdsløshedsunderstøttelse i kontanter. Det ordnede Kirstens mor, men pengene skulle hentes i Hillerød. Kirsten eller hendes bror blev hver uge sendt til banken i Hillerød på cykel for at hente kontanterne til moderens udbetalinger om fredagen. De havde en seddel med om, hvor mange penge hun skulle bruge. Ingen tænkte dengang på noget risikabelt i, at en pige eller dreng cyklede med disse penge fra Hillerød til Gadevang.

Kirstens forældre boede til leje på 1. sal i huset "Elverhøj", opført af murersvend Edvard Jensen i 1920-erne. Han døde ulykkeligvis som 33-årig fra hustruen, Asta, og børnene. Da Asta mistede sin mand, lejede hun sit hus Elverhøj ud og flyttede hen til sin far, Carl Petersen, i skovløberhuset "Mosehuset" sidst på Gadevangsvej.

Mosehuset set fra Bendstrupside før vejen blev rettet ud og asfaltbelagt.

Huset "Elverhøj" på Gadevangsvej – foto formodentlig fra ca. 1930.

Kirstens forældre boede til leje her på 1. sal, da Kirsten blev født i 1935. Det lå uden for deres forestilling, at de skulle komme til at eje eget hus. Og det kom de heller ikke til. De boede her, til Kirsten var knap 13 år.

Som alle børn i Gadevang har Kirsten naturligvis også før skolealderen gået i Gadevang Asyl, som hun erindrer med glæde, og Kirsten startede i 1942 sin skolegang i Gadevang Skole, som også dengang fungerede som forskole.

Efter 3. klasse kom børnene fra Gadevang ind på Nyhuse Skole. Den er for mange år siden er blevet afløst af Hillerødsholmskolen. Det var i Frederiksborg Slotssogns Kommune, hvis hovedområde var Nyhuse. Kirsten husker, at der var en rede med storke på taget af Nyhuse Skole. Den gamle skole indgik senere i det bygningskompleks, der blev rådhus i Hillerød Kommune efter 1970, indtil rådhuset i 2008 blev flyttet til nye bygninger ude på Trollesmindes marker.

Når man kun gik i 4. klasse, var der langt at gå hver dag fra Gadevang til Nyhuse Skole, hvor Kirsten begyndte i april 1945. Somme tider var man heldig og komme op på ladet af en lastbil på hjemturen. På et tidspunkt fik Kirstens forældre da fat i en brugt cykel, men ældre mennesker erindrer, at det ikke kun var under krigen, men også i et par år efter, at cykeldæk ikke var til at opdrive.

Kirstens skolegang på Nyhuse Skole varede kun et par år, for hendes forældre sendte hende til optagelsesprøve til 1. mellemskoleklasse på Frederiksborg Statsskole. Den lå dengang på Sønder Jernbanevej. Kirsten bestod og begyndte der i 1. mellem i august 1947.

Fjerde klasse fra april 1945 på Nyhuse Skole med klasselærer Knud Kristiansen, kaldet Krølle Knud efter håret. Kirsten sidder på første række som nr. 4 fra højre. Man kan vist godt se på børnenes tøj, at der havde været krig i fem år, hvor nyt tøj til sidst ikke var til at købe. Bemærk, at man endnu ikke gik med lange bukser i 1945, når man var en pige. På Alsønderup-Tjæreby Lokalarkiv har vi navnene på de fleste af børnene.

Der var også en dreng fra Gadevang, Svend Erik Marcussen, som begyndte det år i parallelklassen på Statsskolen, men han og Kirsten var vist de eneste børn fra Gadevang, som det år påbegyndte en skolegang dér, som rakte ud over folkeskolens dengang obligatoriske 7 års skolegang.

Kirsten gik fem år på Statsskolen og afsluttede med realeksamen. Hun cyklede sommer og vinter. Der gik ingen bus til Gadevang dengang. Som alle fra Kirstens ungdomsårgange, som havde lange daglige cykelture til skole, læreplads eller arbejde, siger også Kirsten, at det opfattede man som en helt naturlig sag, som man ikke tænkte kunne være anderledes.

Af besparelshensyn blev Kirsten og hendes et år ældre bror konfirmeret samtidig, så hun var ikke 14 endnu. Først efter konfirmationen blev der råd til en ny cykel. Indtil da havde hjemmets økonomi kun rakt til brugt cykel.

Efter realeksamen fik Kirsten ansættelse i telefonselskabet som telefonistinde. En fortsat uddannelse med lav løn kom ikke på tale. Hun arbejdede i selskabets bygning på Søndre Banevej i Hillerød, men da automatiseringen kom, blev hun som så mange andre fyret. I 1958 blev hun gift med tømrer Arne Jensen.

Flytningen til "Bambihuset"

Da Kirsten var knap 13 år skulle Asta Jensen selv bruge lejligheden i huset "Elverhøj". Kirstens far lejede så et lille, gammelt bindingsværkshus af Axel Jarl. Det lå i udkanten af Gadevang på Gribskovvej, som dengang forbandt Gadevang med Ullerød. Gribskovvej havde engang været skolevej for børnene i Ullerød. De gik i skole i Gadevang, indtil der blev bygget skole i Ullerød kort efter år 1900. Det var også den vej, som arbejderne fra Gadevang gik eller cyklede ad, dengang de arbejdede på teglværket i Ullerød. Fra 1890 og til nedrivningen omkring 1950 lå det teglværk på det areal i Ullerød, hvor Ålholmskolen nu ligger – selvfølgelig på Teglværksvej. Da Isterødvejen blev bygget, skar den Gribskovvej over. Vejforbindelsen mellem Gadevang og Ullerød ophørte.

I det gamle, stråtækte hus på Gribskovvej var der ikke elektricitet, så de måtte bruge petroleumslamper. Alt vand skulle hentes fra en udendørs vandpost, og der var selvfølgelig ikke træk-og-slip WC. Badning var etagevask i køkkenet.

Teglværkerne gav arbejdspladser

Helt tilbage i 1831 skriver skovridder Sarauw i sin beskrivelse af Frederiksborg Amt, at der er teglværk i Gadevang. Udover skovarbejdet har sæsonarbejdet på teglværket nok fået arbejdere til at slå sig ned i Gadevang. Da den sønderjyske teglværksmand, P. Clausen, kommer til som ejer omkring 1860, kommer der rigtig gang i virksomheden. Han byggede den første ringovn i Gadevang – en ny måde at massefremstille mursten på, som han kendte fra Sønderjylland.

Den mandlige arbejdsstyrke på Gadevang Teglværk – 28 mand den dag, de blev fotograferet, vistnok i 1906. Vi kender nr. 1, 2 og 4 siddende fra venstre. Hvem kender de andre ?

Sønnen Heinrich Clausen videreførte Gadevang Teglværk så længe, der var ler nok tæt på. Men der kom nye teglværker med sommerarbejdspladser. I 1890 åbnede Sophienborg Teglværk i Ullerød, og senere var det vist de daværende ejere af dette teglværk, som også oprettede Hillerød Teglværk på Frydenborgvej. På teglværkerne var der meget hårdt manuelt arbejde – også for kvinder. Men kun ejerne tjente sig velhavende på det arbejde, som folk fra Gadevang og omegn lagde på teglværkerne. For dem bidrog sliddet kun til deres eksistensmuligheder.

Ind i 2. verdenskrig og den tyske besættelse kunne teglværkerne ikke få diesel til deres ælteværk og formpressere eller kul til brænding af mursten. Produktionen gik næsten i stå, og der var ikke mere arbejde. Heldigvis blev fremstillingen om sommeren af tørvebrændsel i moserne redningen for de fleste af de mænd og kvinder, hvis familier ellers var afhængige af sommerarbejdet på teglværket. Der blev gravet mange tørv i Gadevangsområdet.

Forklaringen på, hvorfor huset fik navnet "Bambihuset", er så her. Kirsten med Bambi i 1950. Man kan vist godt se, at huset var gammelt og lidt brøstfældigt.

Kirsten var mellem 5 og 15 år i perioden fra 1940 til 1950, dels tiden med den tyske besættelse og dels den fortsatte knaphedsperiode i efterkrigsårene.

Hendes far var, som næsten alle andre i Gadevang, i lavindkomst-grupperne, så selv om de altid fik, hvad de kunne spise, så erindrer Kirsten, at der i hendes hjem næsten altid var knaphed på kontanter, så man måtte tænke sig om, hver gang man skulle give penge ud.

Kirstens og hendes brors tøj fra inderst til yderst syede eller strikkede hendes mor af brugt tøj og optrævlet garn. I Kirstens teen-age år begyndte piger at gå med lange bukser - også i skole. Kirsten fortæller, at hendes mor så syede et par lange bukser til hende af brugt tøj. Dem gik hun med ugens seks skoledage. Så blev de vasket, så hun kunne bruge dem i skolen igen fra om mandagen.

Familien holdt altid høns til husbehov. Hendes far købte hvert forår to smågrise, som de fedede op. Han slog masser af brændenælder med le i skoven som tilskudsfoder til dem. Kort før jul blev de slagtet. Kirstens farmor fik den ene, den anden tilberedte de til sig selv. Meget blev røget og saltet og lavet til pølser til vinterens forbrug. Det var en nødvendighed, hvis de skulle have kød og pålæg.

Fra Emil Jørgensens arbejde på Strødam fik han lov til gratis at tage det brænde, som de skulle bruge til opvarmning og til madlavning på brændekomfuret. De plukkede også bær og samlede nødder til salg. Kirsten fortæller, at hendes fars sommerferie brugte de alle fire i familien altid til at plukke hindbær i skoven, som de solgte i Hillerød til en bager og til restaurant Rosenhaven, som lå nederst i Slotsgade før slottet.

To "gamle" gadevænger, Aase Petersen og Kirsten Jensen, fotograferet af Lissi Carlsen den 5. februar 2009 i Kirstens hjem i Esbønderup.

Aase Petersen kom til Gadevang under den tyske besættelse af Danmark, og i 1943 blev hun gift med arbejdsmand Peter Petersen fra Gadevang, hvor de bosatte sig. Aase er født 1923 og fylder 86 i 2009. Hun voksede op hos sin mors forældre, men kom som 8-årig på

Jægerspris Pige hjem. Hun var glad for sin plejemor, og derfor for at være der. Som 16-årig kom hun ud og tjene, I Jægerspris sigtede man dengang på at uddanne dygtige tjenestepiger. Da hun havde plads i Fredensborg, mødte hun sin ægtemand, og hun blev gift ind i en vidtforgrenet Gadevangfamilie.

Både Aase og hendes mand var ufaglærte, og det var svært at få arbejde midt under den tyske besættelse. Men tørveproduktionen var på sit højeste på grund af svigtende indførsel af kul og koks. Aase fik arbejde i tørvemoserne, for der var aktivitet i moserne i Gadevang. Fattige husmænd så en mulighed for en indtægt af deres sure mosejord, og arbejdsfolk så et vellønnet sæsonarbejde nu, hvor også teglværket lå stille af mangel på kul og diesel. Om efteråret fandt Aase også sæsonarbejde ved at plukke æbler og tage kartofler op. Det var før, man havde maskiner til opsamling af kartofler. Efter krigen fik Aase arbejde på Hillerød Dampvaskeri, som dengang lå ved Irmatorvet i Nyhuse. Der var hun i 20 år.

Aase og hendes mand fik et hus næsten i hendes mands farbrors grusgrav, hvor hendes mand også arbejdede i en periode. Husmændene i Gadevang prøvede jo at få gravet så mange råstoffer som muligt ud af deres få tønder land sandede og grusede jord.

Aase og hendes mand gravede på et tidspunkt kælder ud under deres hus, og Aase fik indrettet en systue i kælderen. Hun fik nu en aftale med gardinmontør Chr. Danielsen i Hillerød om at sy gardiner for ham, og hun gav sig også til at sy for private. Hendes mand fik i de senere år fast arbejde på Stenholt Savværk, så deres økonomiske situation ændrede sig meget til det bedre. Ulykkeligvis døde Aases mand alt for tidligt. Efter en del år solgte Aase huset i Gadevang og flyttede til Sverige og købte hus der, hvor hendes datter havde slået sig ned. Da hun senere vendte tilbage til Danmark, købte hun en andelsbolig i Græsted, hvor hun bor nu.

På spørgsmålet om, hvordan Kirsten og Aase oplevede den tyske besættelse 1940-1945 i Gadevang, siger Kirsten, som var fra 5 til 10 år i den periode, at hun ikke husker nogensinde at have set en tysk soldat i Gadevang. Aase, som jo var voksen dengang, siger, at hun en enkelt gang så to tyske soldater gå gennem Gadevang. Det var alt. Derimod fornemmede man aktiviteter omkring de engelske våbenedkastninger i Gribskov uden rigtig at kunne definere det.

Aase fortæller, at brænde var rationeret til 4 rummeter pr. husstand, og det var ikke nok. Så om natten krøb kvinderne over skovhegnet og samlede grene i skoven, som de smed ud over hegnet, hvor mændene samlede dem op. De mænd, der som arbejdere eller vognmænd var afhængige af arbejde eller kørsel for skovmyndighederne, turde ikke selv gå ind i skoven og hugge træ om natten.

På befrielsesaftenen og –natten den 4. maj 1945 opstod der en spontan fest hos købmanden og overfor. De kvindelige håndboldspillere var på vej hjem fra banen og fik befrielsesbudskabet at vide hos købmanden, hvor mange mennesker allerede var samlet. Her opstod en spontan fest. Man sang de fædrelandssange, man havde sunget så ofte under besættelsen, og man dansede og drak "pullimut", dansk vermouth frugtvin ved navn "Patria", som betyder fædreland.

På spørgsmålene om fritidsliv i Gadevang fortæller de, at man i vinterhalvåret altid gik til gymnastik i Gadevang Forsamlingshus, og om sommeren var der udendørs pige- og damehåndbold. Under krigen, hvor man ville understrege det nationale, kom der en folkedanse raptus, og også en lokal afdeling af foreningen "Gamle Danses Værn". Den holdt fester i forsamlingshuset. Man måtte kun danse gamle danse som lancier, mazurka, valse osv. , men det princip kunne man ikke holde i længden, siger Aase.

Pigeholdet ved opvisningen i forsamlingshuset efter sæsonens afslutning. Kirsten står i næstøverste række som nr. 3 fra venstre. Vi kender ikke navnene på dem alle – endnu.

Der spilledes også amatørteater i Gadevang Forsamlingshus. Aase var med to gange og senere som sufflør. Man holdt også madpakkefester i forsamlingshuset, hvor deltagerne selv medbragte maden. Og Idrætsforeningen holdt selvfølgelig også nogle baller der.

Efterhånden som Aase og Peter Petersen fik konsolideret deres økonomi bl.a. ved hans faste arbejde på savværket, fik han tid og råd til at dyrke sin hobby med at male. Det var usædvanligt for en arbejdsmand og indfødt

"gadevænger". Han indsendte nogle af sine malerier til udstillingen "Den Frie" og fik to antaget til udstillingen, en overraskende anerkendelse for ham som selvlært.

Hvordan huset blev til Bambihuset

Kirstens far, Emil Jørgensen, slog græs og ukrudt med le mellem en nypantning på Strødam, da han så et råkid, hvor han havde slået. Da han så efter, at det ikke var ramt, måtte han røre ved det. Så siger man jo, at moderen forlader det, så han tog det derfor med hjem. Det voksede op og blev fuldstændig tamt. De to næste år vendte det tilbage fra skoven med to kid, og det andet kuld blev også meget tamt. Aviser og ugeblade skrev om det og bragte fotos.

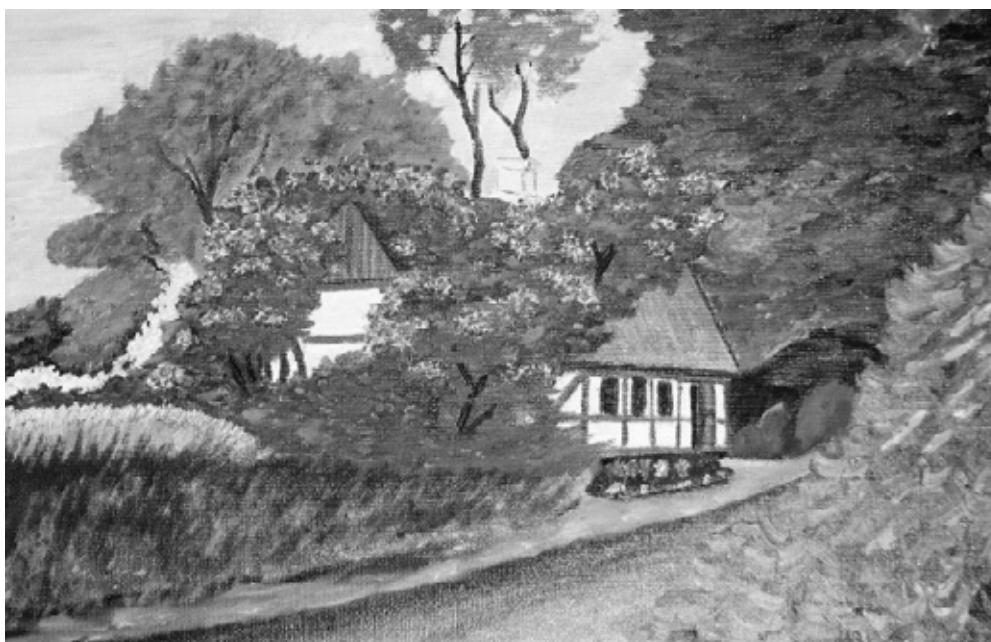
*Folkedanserpigerne i dragter i Gadevang Forsamlingshus,
Kirsten står som nr.2. fra højre i første række.*

John Hartmann tjente mange penge på at udgive en bog for børn "Bambi fra Gadevang". Han tog selv fotografierne til den og skrev teksten. Bogen blev oversat til adskillige sprog. Det danske eksemplar, som vi har i Alsønderup-Tjæreby Lokalarkiv, angiver, at det er 4.oplag, og at bogen dermed er trykt i 30.000 eksemplarer. Folk valfartede også forbi Bambihuset for at få et glimt af hjortene.

Der var jo ikke indlagt elektricitet i Bambihuset på det tidspunkt, hvor Bambi og dens kid var der, men senere tilbød Axel Jarl som ejer, at hvis Emil

Jørgensen ville bekoste, at der blev indlagt elektricitet, kunne han bo huslejfrit i huset. Så på den måde kom der el i Bambihuset.

På et langt senere tidspunkt, da Kirsten for længst var gift og flyttet, brændte Bambihuset, og der blev opført et helt andet hus på stedet.

Bambihuset. Maleri af Aases mand, Peter Petersen, Gadevang. Tilhører Hans P. Rasmussen, Torsholms Alle, Tulstrup. Han har arvet det fra sin mor, Carla Rasmussen, som i mange år arbejdede på Hillerød Dampvaskeri sammen med Aase Petersen, af hvem hun har fået eller købt maleriet.

BAGGRUNDSBERETNING

Axel Jarls faster var gift med C.F. Tietgen, en af landets rigeste mænd, af Kong Chr. den 9. udstyret med ærestitlen geheimeratsråd. Ægteparret var barnløst, så Axel Jarl og hans søskende blev arvinger – han af Strødam. Men læs her, hvad der gik forud.

Kort efter 1870 satte staten underskudsvirksomheden, det hidtidige kongelige hestestutteri, Hillerødsholm gods, til salg. Tietgen købte det på auktion. Han ejede også i en kort periode Sophienborg Gods i Ullerød.

Men Tietgen solgte begge dele ret hurtigt. Han fik ikke hestestutteriet til at give overskud, og han manglede vist ind imellem likvid kapital under sine kæmpespekulationer i anlæggelse og drift af telegraflinier til Østen.

Da Tietgens solgte af Hillerødsholm Gods havde han taget rigtig mange hektarer jord fra til sig selv øst for Pølåen og op mod Gadevang. Her lod han arkitekt V. Holck opføre et sommerpalæ, og han gav ejendommen navnet Strødam,

Den navngivning var lidt forvirrende, for Strødam var også det gamle navn på arealerne Øster og Vester Strødam på begge sider af Pølåen fra den tid, hvor kongerne lod opdæmme fiskedamme fra "Damhuset" og videre nordpå langs åens løb. Ved hoffet spiste man dengang nemlig kun ferskvandsfisk, ikke saltvandsfisk. Derfor har vi de mange damnavne rundt om Hillerød fra tidligere opdæmninger til kongernes fiskeavl. Som betegnelsen "dam" jo egentlig siger, betyder det altid noget, som er eller har været opdæmmet eller inddæmmet.

Sidste halvdel af 1800'erne var de kristelige vækkelsers tid, og Tietgens var stærkt præget af Grundtvig, som de personligt havde kendt. Enkefru Tietgen syntes, at det var synd, at arbejderne og husmændene i Gadevang havde så langt at gå til fods til kirke i Alsønderup eller Nødebo – Gadevang var administrativt splittet mellem de to kirkesogne. Det har også nok været småt med gadevængernes kirkegang, som det vist almindeligvis var her på egnen før vækkelsernes tid. Så Laura Tietgen bidrog afgørende økonomisk til opførelsen af Gadevang Kirke, vistnok i 1903. Så skulle kirken have en præst, og det blev ham i Nødebo, og i 1904 blev hele Gadevang så lagt til Esbønderup-Nødebo Sognekommune. Den var vist Sjællands længste kommune dengang – fra Nordkyst til Hillerød. Og så er vi henne ved Gadevangs lokalpolitiske forhold.

Gadevangs repræsentation i Esbønderup-Nødebo Sogneråd

Befolkningstyngden i denne kommune lå i bondelandet nord for Gribskov. Her stemte gårdmændene på venstre, og nogle af husmændene radikalt. De udgjorde vist altid sognerådsflertallet. Men der var altid også socialdemokratisk repræsentation.

Og de socialdemokratiske to medlemmer – eller hvis der i perioder kun var en – kom normalt fra Gadevang. De, som kom i sognerådet fra Gadevang, var ufaglærte, som havde deres arbejde i skoven og på teglværkerne. Og vi vil nævne en af dem.

Skovløber Carl Petersen, som boede i "Mosehuset" – se foto af huset på s. 4

Carl Petersen var i begyndelsen arbejdsmand for skovvæsenet, men fik senere ansættelse som skovløber, helt korrekt som "Skov- og Jagtbetjent".

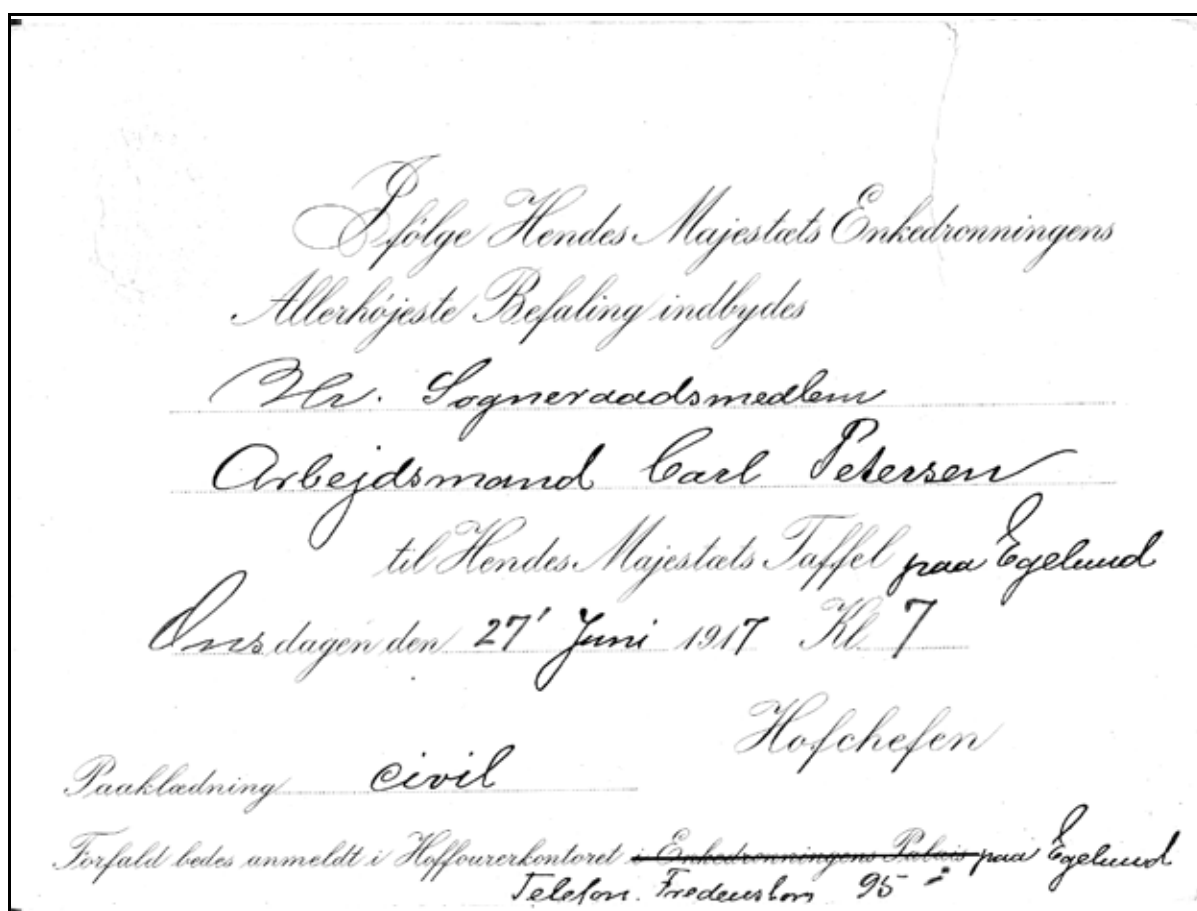
Han blev valgt ind som arbejderrepræsentant i sognerådet i Esbønderup-Nødebo Kommune. Han måtte så efter sin arbejdsdag om aftenen og ofte i mørke cykle gennem Gribskov, når han skulle til og fra sognerådets møder i Esbønderup.

Ved kommunens yderkant lå ejendommen eller slottet Egelund, bygget 1915-17 af enkedronning Louise. Hendes søn, prins Gustav arvede det, og dernæst hans datter og svigersøn, prinsesse Caroline Mathilde og arveprins Knud. De solgte Egelund i 1954 til Dansk Arbejdsgiverforening.

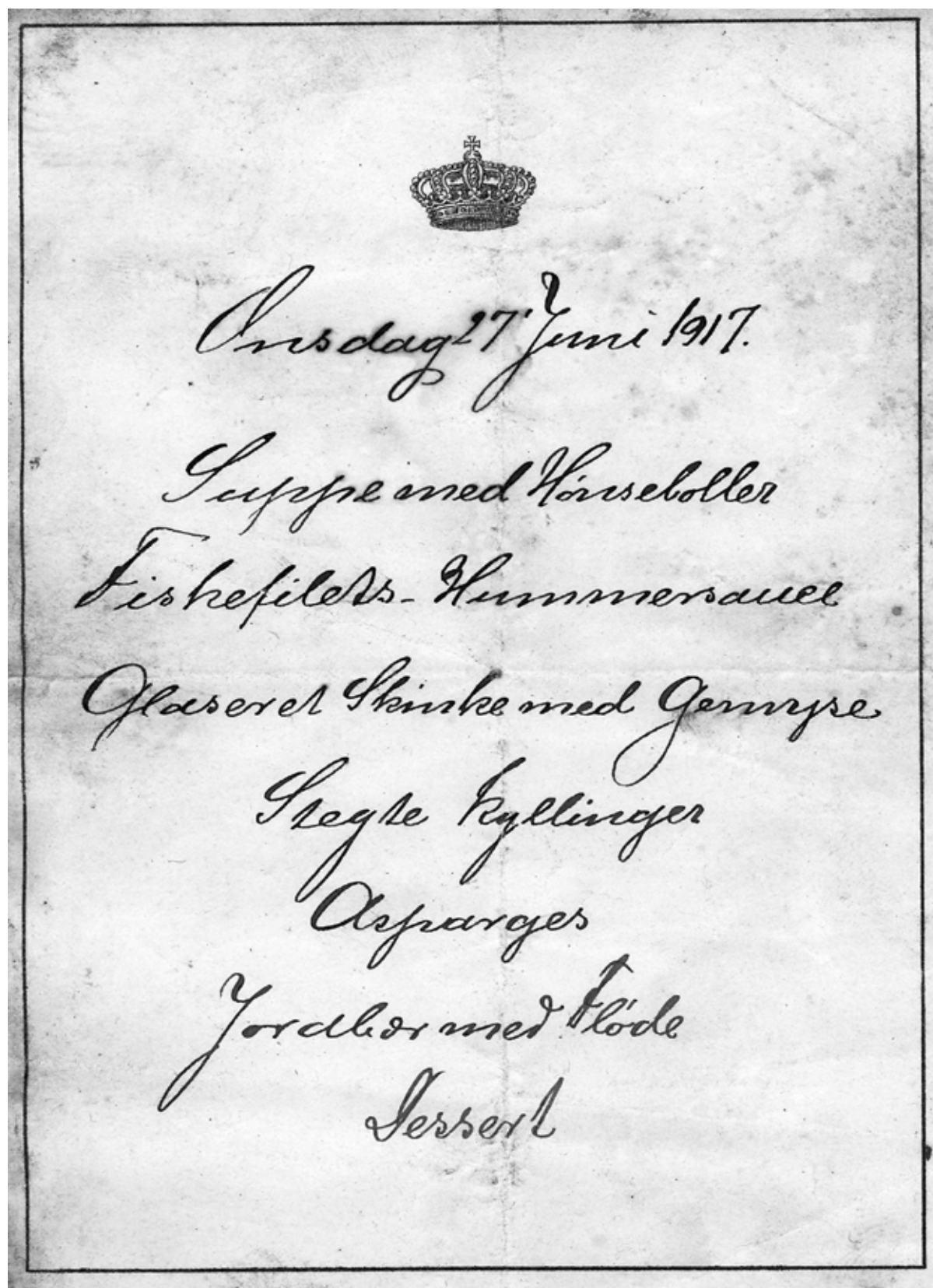
I Carl Petersens tid boede enkedronning Louise en del på Egelund. Hun var mor til Christian den 10., konge 1912-47, og enke efter kong Frederik den 8., som døde i 1912.

Det siges, at hun som enke levede et meget stille, religiøst og tilbagetrukket liv. Hun døde i 1926.

Men i 1917, da Egelund var helt nyt, fik arbejdsmand Carl Petersen i Gadevang følgende invitation fra hende:

Dagens menu, da Carl Petersen fra Gadevang var indbudt til taffel
hos enkedronning Louise på Egelund den 27. juni 1917.

Hele sognerådet var vist indbudt. Desværre kender vi ingen beretninger om tafflets forløb, men vi ved, at Carl Petersen deltog, for menukortet her er bevaret i hans familie.

Lidt mere om Gadevang fra fortid til nutid

I kgl. skovrider G. Sarauws fyldige beskrivelse af Frederiksborg Amt, udgivet i 1831, for 178 år siden, kan man læse noget om Gadevang på den tid.

"Gadehusene" hed bebyggelsen dengang i 1831. Den angives at ligge ved **"Gadevangs Indhegning"**, et areal på 297 tønder land. Gadevangen fik nok sit navn, fordi der gik en vej – en gade - langs vangens hegn. Betydningen af ordet **"vang"** var dengang veldefineret som et større indhegnet område – et mindre hed **"vænge"**. Det var sådan en indhegnet vang til kongens hestegræsning, der lå langs **"gaden"**, som nok gav den vangen navnet Gadevangen. Betydningen af ordet **"gade"** uden for en bymæssig bebyggelse og ikke "vej" markerer nok, at vejen var "lukket inde" - at der var noget omkring den - her vangehegn af fletværk eller stengærder - så den snævredes til som en "gade". Til sammenligning var udfaldsvejen fra Bendstrup mod nord nok endnu mere indsnævret af gårdmændenes egne vangehegn, for den blev kaldt Bendstrup "Gyde".

Gadehusenes antal angives i 1831 som 16 med jord, endnu ingen jordløse huse. De kom først kom senere. De 16 huses samlede areal i 1831 var 147 tønder land, i gennemsnit godt 9 pr. hus. Der er her tale om totale arealer, også det, som ikke var dyrkbart. De sure moseområder og sandbakker, som der var mange af i det kuperede terræn, kunne man på den tid ikke dyrke. I den officielle målestok for jord gradueredes også efter jordens bonitet, altså efter hvad man kunne høste, og Gadehusenes jord er noget af det ringeste i amtet efter den skala, man anvendte. Udover bonitetsmålene skriver Sarauw i 1831 også, at **"Gadehusene"** har **"næsten kun skarpe Sandjorder"**.

En almindelig bondegård havde på den tid i nabobyen Bendstrup 50 til 60 tønder land jord af en bedre jordkvalitet, selv om al jorden der heller ikke var dyrkbar. Men herfra er det åbenbart, at husmændene i Gadevang ved siden af deres beskedne jordbrug på 9 tønder land i snit måtte gå på arbejde eller have bierhverv ved siden af.

Behovet for hestes trækraft og kørsel med hestevogne i skoven og med træ og brænde fra skoven gjorde det nærliggende at benytte sig af. Der fremstod derfor i Gadevang nogle vognmænd med hestevognskørsel, så jordbrug for dem blev bierhverv. Det gik sådan, at det også gav arbejde til andre som kuske. Under verdenskrigene og i andre knaphedsperioder kom kørsel med tørv til. Dengang kunne Gadevangs beboere også købe sig retten til nogle kvadratmeters tørvegravning til eget brug, udført som familiens fritids- og søndagsarbejde.

I mellem- og især efterkrigstiden udviklede hestevognskørselen sig til lastbilkørsel, også med arbejde for nogen som chauffører. Hvor grus og sand var rent nok, blev det også udnyttet til grusgravgravning. Grus og sand gav dels behov for kørsel, og dels råmateriale til, at flere mørtelværker opstod.

Om trækul til håndværk, industri og varme på slot og i by før stenkullene kom

Også til Gadevang knytter myterne sig om kulsviere og de rygende kulmiler, hvori træ blev svidet til trækul. Lad os derfor gengive, hvad skovrider Sarauw skrev om kulsvidningens stade i amtet i året 1831, altså for 178 år siden:

"Kulsvieringen og Kulsvierfærd hørte før til Amtets Aand, og den største Deel af Frederiksborg, Kronborg og Hirschholms Districter kaldes endnu Kulsviereggen og dens Beboere Kulsviere, skjøndt de Fleste af den nuværende Generation (i 1831) neppe have seet en Mile. Thi i de sidste 10-12 Aar er Kulsviening kun brugt af enkelte Huusmænd og faae Bønder i Karlebo, Hammersholte, Børstingerød, Gadevang og nogle (få) andre Steder..., samt især i Norden af Gribskov "

Her får vi følgende to ting af vide at vide:

1) Allerede i 1831 er kulsviere ikke længere kun betegnelse for dem, som laver trækul. Det er en fællesbetegnelse for folk fra Nordsjælland. At være af kulsvierslægt betød altså normalt blot af nordsjællandsk slægt, ikke noget med at forfædrene havde lavet trækul, et det anede man intet om.

I København kendte enhver mændene fra Nordsjælland på egnsdragterne, som de gik med helt op i 1850'erne. Man lagde mest mærke til dem, der var sværtede af det trækul, de solgte. Så blev kulsviere efterhånden betegnelsen for alle mænd i nordsjællandske egnsdragter. Efter den trækulsværtede hud digtedes historier om, at kulsvierne skulle nedstamme fra en mørkhåret og mørklødet indvandrergruppe, som regel placeret til Ardennerne i Belgien. Helt i skoven blev en følgepåstand endnu fortalt på Frederiksborg Statsskole midt i 1900-årene om, at beboerne i Gadevang derfor enten skulle være meget lyse eller meget mørke. De var selvfølgelig ikke anderledes end dansk normalfordeling, hvad angår hud-, hår- og øjenfarver. Men Ardennerskrønen er romantisk nok til, at den end ikke i nutiden er til at aflive, selv om den rent ud er det bare løgn...

2) Tilbage i 1831 var der kun enkelte husmænd på få steder i skovegnene, som endnu sved trækul. Et af de nævnte steder var Gadevang.

Her var der en eller to familier, som ved siden af landbruget sved trækul langt op i tiden, så netop deres evt. efterkommere er af "rigtig" kulsvierslægt. Landskabets træstubbe var brugt, og træ blev for dyrt til trækul, og samtidig afløste udenlandske og mere velegnede stenkul trækul i håndværk og industri, så kulsvidningen hørte op..

Carl Petersen embedsskilt. Skænket til arkivet af Thomas & Alice Olsen (hans barnebarn).

Medlemsmagasinet nr. 2 i 2009 udsendes allerede nu for at erindre om at

Alsønderup-Tjæreby Lokalarkiv afholder Lokalhistorisk aften og generalforsamling

**på Kulsviergården i Alsønderup
onsdag den 18. marts 2009 kl.19.30**

Fri adgang, ingen entré.

Ikke-medlemmer er også meget velkomne.

Lokalhistorien er for alle

Aftenens tema

**Kom og hør beretninger og se fotos om
nogle af de lokale huse, gårde og ejendomme
og deres beboere gennem tiderne
mest i Alsønderup by, men enkelte på udfaldsvejene derfra
og enkelte fra Harløse-Tjæreby området.**

*Vi serverer kaffe eller te med hjemmebaket for 25 kr.
Øl og vand kan købes til Kulsviergårdens populære priser.*

Kulsviergårdens økonomi skal også løbe rundt, så vores leje af salen der er på 1.400 kr.
Frivillige bidrag til hjælp til arkivets betaling heraf modtager vi derfor med tak.

LOKALARKIVET & ARKIVFORENINGEN FOR ALSØNDERUP-TJÆREBY SOGNE

oprettet i 1988 - 20 års jubilæum i 2008 - ikke kun for medlemmer - alle er velkomne

Arkivet er åbent alle mandage 18.00-22.00. En anden dag og et andet tidspunkt kan altid aftales med arkivleder & kasserer Lissi Carlsen, tlf. 48 28 64 49..

Arkivets beliggenhed: Kør til Alsønderup og ad Baunevej (vejen til Bendstrup). Drej lige efter Alsønderup Skole ind ved skiltningen til "Rønnehuset" og til Baunevej 12. Gå til skolebygningen til højre og ned ad kældertrappen og frem til lokale 014.

Arkivets post-, telefon- og e-mail-adresse er hos **arkivleder & kasserer Lissi Carlsen**, Stutmesterparken 3, 2. sal, 3400 Hillerød. Tlf. 48 28 64 49. E-mail: lissi@carlsen.mail.dk

Arkivets hjemmeside: www.lokalarkiv.alsoenderup.dk.

Kontingent i 2009, 100 kr., par i alt 140 kr.: **Sponsorer** 500 kr, gerne efter behag mere.

Medlemstal: 406 ifølge 2008-regnskabet, heraf 386 personlige medlemmer og 20 sponsorer.

Bank. Danske Giro kt.109-7938. Nordea reg..2276 kt..8968504194. **CVR-nr.** 30320573

Dette magasin Oplag 500 stk. 4 gange årligt. **Redaktør:** Ole Blåkilde. **ISSNnr:**1603-7561.

Tryk: Hillerød Grafisk, Huginsvej 6 E, 3400 Hillerød. **Modtagere:** Medlemmer, sponsorer, presse, Hillerød Byråds medlemmer, andre arkiver m. fl. **Eftertryk** af tekst tilladt med kildeangivelsen: "Alsønderup-Tjæreby Lokalarkivs magasin nr. 2, marts 2009, 6. årgang", af illustrationer dog kun efter arkivets tilladelse forud..

Lokalarkiv og forening drives af frivillige. Ingen modtager løn eller andre ydelser herfor.

Arkivet kan bruge flere medarbejdere med en smule kendskab til brug af computer.

Har du ikke fået betalt kontingent i 2009? Så se beløb og kontonumre lige herover.

